

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ

УДК 165.2:168.522:001.8 (043.3)

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v037.2022.38>

О. С. Петриківська

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9790-6340>

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ АНТРОПОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

Постановка проблеми. На початку ХХ століття під впливом загальної кризи в філософії, пов'язаної з проблемою людини як суб'єкта, активізувалися антропологічні дослідження. В описі цих процесів найчастіше ігнорують специфіку власне антропології і редукують її до інших областей знання – етики, соціальної філософії, філософії культури, фізіології, медицини. Пояснюється це тим, що формулювання і систематичне прояснення антропологічних питань в текстах не лежить на поверхні.

Актуальність дослідження. Знову помітно активне використання категорії «антропологія», незалежно від того, в якій парадигмі мислять філософи, обговорення актуального стану антропології як поля філософської рефлексії (як вже пост-антропологічно-філософської). Слово антропологія все частіше з'являється в назвах книг і наукових центрів. Інтрига знову стосується питання: чи може існувати загальна, систематична або інтегративна антропологія? Внаслідок цього росте попит на розробку антропологічної проблематики та уточнення специфіки антропологічного підходу до вирішення найрізноманітніших проблем філософського та наукового знання.

Аналіз досліджень і публікацій. У проєкті «нової філософської антропології» першої половини минулого століття акцент був зроблений на можливих кордонах наукового пізнання людини. Філософська антропологія М. Шелера, Х. Плеснера і А. Гелена зовсім не збиралася ставати меганаукою. Німецькі філософи пропонували мислити разом з науковцями, але далі їх. Філософська антропологія, кажучи словами Гелена, «включає в себе спробу робити висловлювання про людину як цілу, користуючись матеріалом цих окремих наук і виходячи за їх межі» [3, с. 157].

В роботах сучасних філософів та соціологів (Етьєна Балібара (Étienne Valibar), Гюнтера Гебауера (Gunter Gebauer), Жана-Франсуа Дорт'єра (Jean-François Dortier), Бруно Латура, Михайла Мардера, Марка Оже та ін.) ми знаходимо твер-

дження про проєкт філософської антропології як про виклик для думки ХХІ століття.

Метою статті є виявлення специфіки використання філософсько-антропологічного підходу в сучасних соціогуманітарних студіях, що сприятиме експертизі епістемологічного статусу філософської антропології як методології практично орієнтованої думки.

Виклад основного матеріалу. Для виявлення деяких філософських рішень, що лежать в основі антропологічного підходу до соціогуманітарної проблематики, має бути проведено додаткову роботу, щоб вивести всі наслідки з ідеї «нової філософської антропології», заявленої в німецькій філософії ХХ століття. Розглянемо, що вже зроблено з цього приводу. Для Авеніра Івановича Уйомова філософія (філософська антропологія) – місце народження антропології як суворой науки. Він вважав, що в наш час проблема людини актуалізувалася як «нова глибока проблема», рішення якої визначає прогрес в філософії [5, с. 5]. Загальна наука про людину в даний момент не створена, але в принципі теоретично можлива. В період відсутності такої антропології («науки про людину взагалі») її замінює філософська антропологія – поки лише квазінаука. Уйомов з оптимізмом дивився на перспективи філософської антропології, яка може стати фундаментом для систематики антропології. «Немає принципових перешкод для того, щоб в майбутньому вона стала наукою. Але для цього необхідне створення відповідного механізму примусу, який повинен змусити кожного прийняти положення цієї науки, як, скажімо, змушують прийняти положення фізики» [там само, с. 8]. І тоді вже зникне та вольниця, та свобода думок, якій люблять насолоджуватися гуманітарії.

Дивна ця віра філософа Уйомова в те, що апарат обґрунтування може розвинути в антропології до рівня науки. Іншими словами, він вважав, що суще на ім'я людина може бути до кінця пояснено зовнішніми і внутрішніми структурами, результат осмислення цього сущого може бути повністю

об'єктивним і виражений в раціональній формі. Нам з цим важко погодитися. «В системній і раціональній формі можна лише позначити структуру цільного досвіду і будь-якого його предмета (в тому числі і людини), але не вичерпати їх зміст. У будь-якому суцільному виявляється принципово неструктуруємий, необ'єктивуваний і нераціоналізуємий «залишок», про існування якого ми знаємо, але висловити його через властивості і відносини не можемо» [4, с. 42].

Але сам підхід Уйомова, що полягає у відмові зводити філософську антропологію тільки до світогляду, цілком сучасний. Філософська антропологія як методологія дозволяє експлікувати, критично опрацювати і понятійно оформити початкові уявлення про людину, які надають фундаментальний вплив на концептуальні побудови в науках про людину. Це важливо, тому що зазначені уявлення істотно визначають зміст наукових побудов. Задум Дільтея і Плеснера про вихідні основоположення має право на існування і може бути реалізований сьогодні, виступивши формою розвитку наукового знання про людину. Перешкодити цьому може протистояння природних і гуманітарних наук, які досліджують людину, а також позитивістська установка вчених, які вважають, що абстрактні і загальні філософські поняття («душа», «воля», «цінність» і ін.) завжди знаходяться в суперечності з досвідом.

Будь-який новий проект філософської антропології («повернення філософської антропології») не може бути здійснений без урахування нових наукових знань, критичного опрацювання базових категорій антропологічного дискурсу (тих, які служать для роздумів про специфіку людини). Нова філософська антропологія також повинна буде нав'язати методологію, що дозволяє перевірити запропоновані гіпотези.

Аналіз досліджень, націлених на пошук альтернативних антропоцентризму рамок мислення (новий матеріалізм, спекулятивний реалізм, онтологія процесів) дозволяє нам перейти до аргументації актуальності філософської антропології німецької традиції, ідеї якої визрівали у творчому діалозі з науками, як природничими, так і гуманітарними. У її концептуальних кордонах можна виходити за межі лише людського (anthropos), ставити можливе вище за дійсне, залишати питання щодо сутності людини відкритим, розглядати людське в середовищі її проживання та на кордонах з нелюдським, бути готовим до того, що емпіричний матеріал може трансформувати аналітичні категорії, якими користується дослідник.

Важливо враховувати трансформацію, яку зазнала антропологія в ХХ столітті. Той зміст, який вкладали у слово «антропологія» попередня традиція, виявився недостатнім. У старому значенні під антропологією розуміють вчення про фізич-

ний склад людини, про людину як продукт природи. У цьому слово антропологія викликає асоціацію з обов'язковими антропологічними нормами, константами. У гуманітарних науках під антропологією розуміють вивчення людської особистості в історико-психологічних та біографічних дослідженнях та відмову від розгляду надособистісних структур та процесів. Як філософську її ототожнюють із новоєвропейською парадигмою осмислення людського буття, тісно пов'язаною з класичним гуманізмом. Так, упереджене ставлення Мартіна Гайдеггера до антропології обумовлено виведенням самої можливості філософської антропології виключно з філософії Декарта, яка редукувала людину до суб'єкта. Гайдеггер побоювався, що у антропології намічається самозабезпечення суб'єкта, що означає забуття буття.

Джорджо Агамбен продовжує цю критику і закликає відмовитися від використання старої антропологічної машини – машини з поділу всього суцільного на людей та нелюдей. Її відключення означатиме пошук «нових, ефективніших і справжніших точок зчленування» [1, с. 108-109].

Для перевірки цих смислових зрушень важливим є звернення до класиків. Останнім часом ми спостерігаємо серед філософів підвищений інтерес до антропології Арістотеля [10] та прагматичної антропології Канта [7]. Вивчення антропологічної рефлексії Арістотеля та Канта сприяє як конкретизації емпіричних аспектів їхньої філософії, так і збагаченню поточних дебатів щодо цілей філософської антропології.

Звичне у філософській літературі арістотелівське визначення людини як розумної тварини оспорюється на тій підставі, що виникають складнощі з визначенням людини в принципі [10, р. 36]. «Повного» чи вичерпного визначення людини не може бути, оскільки люди не є предметом єдиної науки. Крім того, вони «онтологічно поділені» [10, р. 43]. Подібна проблематизація визначення людської сутності дуже характерна для сучасних антропологічних дискусій.

Лекція Канта з антропології довгий час ігнорувалися і «вважалися своєрідними зборами більш менш безглузких зауважень з різних випадкових тем, неясно пов'язаних з людськими істотами» [7, р. 2]. Однак за останні двадцять років до них відродився науковий інтерес. Сьогодні у цих текстах знаходять емпіричну філософію Канта чи конкретизують емпіричні аспекти його філософії. Назва «антропологія з прагматичної точки зору» прямо відсилає до практики філософії, яка заперечила метафізику. Прагматична антропологія Канта – це прообраз філософської антропології. Вона відрізняється від науки (емпіричної психології та емпіричної антропології) своїми стандартами, методами та цілями, про що Кант повідомляє у своїх лекціях. І водночас вона не відривається від кон-

кретики та емпіричного. Прагматична антропологія поділяє акцент фізичної географії на світському вимірі існування, але пояснює людські дії в термінах намірів і цілей, а не природних причин. Кант відштовхується від «повсякденної феноменології чуттєвого досвіду» [7, р. 39] своєї аудиторії. Він використовує наукову психологічну теорію для глибшого пояснення цієї феноменології та полегшення своєї прагматичної мети. Кантівські лекції з антропології є «практичним керівництвом» [7, р. 235] для молодих людей, він використовує ці лекції, які читав регулярно протягом близько тридцяти років, як спосіб допомогти студентам практично реалізувати їх пізнання у житті. Це керівництво до труднощів, з якими зіткнуться люди, прагнучи реалізувати свої цілі у світі.

Ці перевідкриття допомогли уточнити уявлення про те, чим насправді займаються філософи-антропологи – лише абстрактними, трансцендентальними матеріями чи вони також звертають увагу на соціальну та історичну вкоріненість людського існування. І дозволяють переконатися, що у своїх антропологічних концепціях філософи насправді дбають не про приміщення людини на п'єдестал пошани, а про важливіші речі, у тому числі на кордонах людини.

З цього можна зробити висновок: кантівська концепція антропології стала мостом до практики філософії. Проте Кант намітив, але не завершив свій проєкт антропології з прагматичної точки зору. Його прагнення підходити до вивчення людини емпірично підхопив Гердер, переконаний, що філософія повинна спиратися на емпіричну інформацію про мовне та культурне розмаїття; вона повинна і теоретично, і практично враховувати та цінувати людську різноманітність у його різноманітних культурно-специфічних формах. Гердер діє у межах «доброго натуралізму» («good naturalism»), підкреслюючи не органічну природу людей, але їх емпіричну ситуативність у межах різних культур [13, р. 25].

Багато дослідників сьогодні не задоволені критикою модернізму та деконструкцією і хочуть зробити щось ще. Як правило, це антропологічно та прагматично орієнтовані дослідники [6, с. 127]. Вони досліджують реальний світ, зовнішній світ як частину людського буття, коли «організм (свідомість – тіло) та навколишнє середовище (місце) – одна неподільна тотальність» [8]. Шукають нові формулювання для того, як ми розуміємо себе і світ, як ми говоримо про мир та себе. Тут світ не конститується поділом природи та культури. Речі не завжди правильно сприймати як податливіх реципієнтів тих сенсів, якими їх наділяє людина [9]. Акцентується увага на взаємодіях, з яких зіткано життя, на генеалогії дій та зв'язків, потоках матерії та злиття діяльностей. Ставиться завдання продемонструвати всепро-

никне співробітництво багатьох істот (засноване на міждії та діяльності), яке формує (без приречення та планування будь-якого узгодженого результату) щось, що крок за кроком утворює реальний світ [6, с. 145]. «Ми пропонуємо сприймати всерйоз твердження, яке повсюдно зустрічається в культурах корінних народів, відповідно до якого світ – спільнота особистостей, більшість з яких не є людьми, але всі вони (щонайменше здорові) здатні навзаємину, комунікацію, навмисні дії» [6, с. 115].

Антропологія як комплексне вивчення людини у всій її тематичній та дисциплінарній різноманітності є тією областю соціогуманітарного знання, яка найбільш динамічно розвивається. Вона займається систематичними науковими порівняннями локальних світів, щоб запропонувати узагальнене та теоретично обґрунтоване бачення соціальної та культурної динаміки. Сьогодні слово «антропологія» не претендує на завершення опису того, що є «людське», як це було в європейській культурі до ХХ століття. Акценти зміщуються зокремої науки антропологія на антропологічну установку або антропологічний підхід, дослідницький фокус. Повернути той філософський обрій, у якому спочатку перебувало пізнання людини, можна за допомогою філософсько-антропологічного підходу (його ще іноді називають метаантропологією). Спираючись на нього, гуманітарні науки зможуть на сучасній філософській основі займатися рефлексією своїх підстав та кордонів, повертатися до питання про те, що відноситься (або навпаки) до поняття «людського» (the human).

Тепер можна розкрити методологічні принципи раціональної метаантропології, натхненної Аристотелем та Кантом, підхопленої Гердером та представниками філософської антропології ХХ століття. Сказати про методологічний вимір філософської антропології означає показати актуальність і важливість її положень для гуманітарних і соціальних наук.

Як методологія філософська антропологія вимагає дотримання низки умов теорії: відмовитися від ідеї абсолютної підстави знання; звернення до інших способів бачення знання і пізнання – через буття суб'єкта; орієнтація на «принцип холізму»; антиредукціонізм, як відмова від одностороннього виділення якогось одного аспекту людського існування та зведення до нього всієї різноманітності сутнісних рис людини, передбачає і відмову від пояснення природи людини; розширення поняття досвіду: судження досвіду може претендувати на значимість у формі закону, що має характеристики загальності та необхідності, категоріальний синтез здійснюється у ширших областях досвіду; факти свідомості, дані у цілісності людини, розглядати як рівноцінні один одному, оскільки у пізнанні дійсності бере участь не один розум, а весь комплекс людських відносин до світу (емоційне,

вольове тощо); виходити з життєво-практичної навантаженості досвіду (інтересами та цілями), активності сприйняття; принцип «антропологічної редукції», що передбачає, наприклад, відмову від альтернативи фізичне/психічне щодо культури; щодо людини аналіз біофізичних даних доповнювати культурно-історичними дослідженнями. Філософсько-антропологічна рефлексія не може абстрагуватися ні від інваріантності, ні від варіативності людського.

Прекрасним прикладом плідної взаємодії філософів та вчених на просторі антропології є німецька Історична антропологія (Вільний університет Берліна, Міждисциплінарний центр історичної антропології, журнал «*Paagana*»), що спирається на традицію «нової філософської антропології» Х. Плеснера та А. Гелена. Біля її витоків стояли роботи філософа та соціолога Дітмара Кампера. На сьогоднішній день вона є сукупністю міждисциплінарних зусиль, що вивчають феномени та структури людського, а позначення «історична» передбачає обов'язкову вихідну рефлексію власної історичності. Даний напрямок досліджує ритуальні практики тіла, перформативні та міметичні практики, елементарні ситуації та основний досвід людського буття. Вона вивчає антропологічно постійний основний склад способів мислення, сприйняття та поведінки, основні людські феномени, основні ситуації. «У цих визначеннях йдеться не про загальне пізнання людини, а про знання та розуміння багатовимірності життєвих умов та досвіду конкретних людей у їх різних історичних контекстах. Ці антропологічні дослідження націлені на дослідження різноманітності, у якому знаходять своє вираження і репрезентацію різні форми людського життя. Це різноманіття феноменів відповідає багатовимірності та принципової незавершеності антропологічних дефініцій та підходів до дослідження. В рамках цих досліджень необхідно розвивати чутливість до різниці між дослідженим історичним світом та сучасними референтними рамками дослідження» [2, с. 63]. У різні часи та в різних контекстах потрібно враховувати зміну значення. Метод антропологічної рефлексії тут трактується як «постійне звернення дослідника до своєї культурної та історичної ситуації, до обумовленості своїх уявлень контекстом», визнання неможливості для людини осягнути всю повноту свого буття, вимогу «чіткої двоїстості» людини (її відкритості та кінцівки, невизначеності та приречення) [2, с. 261].

Та галузь філософської антропології, яка йде від М. Шелера, Х. Плеснера та А. Гелена, видається нам перспективною, оскільки тут ні сама вказана галузь філософського знання, ні її предмет не беруться як самодостатні та ізольовані. Навпаки, філософсько-антропологічна рефлексія мотиву-

ється прагматикою, тим, що здійснюється за межами філософії та чистої свідомості.

Найважливіше критичне та творче завдання, за вирішенням якого звертаються до антропології – уявити світ за часів невизначеності, соціальних потрясінь та екологічних катастроф. Ананд Пандіан вважає, що її методи можуть виявити невидимі виміри поточного світу та радикальний досвід як зародок майбутнього людства [11]. Зусиллями вчених різних поколінь у центрі антропології – світ співіснування, коли різні концепції існування та мислення вживаються разом [11, р. 3]. Антропологія вчить нас бачити несподіване поруч, дивитися в обличчя відкритості світу через досвід і зустріч і вбачати у цій відкритості зародки майбутньої людяності. Її методи одночасно етичні та практичні. Для антропології природа (humanity) не так об'єкт, скільки медіум, якість, з якою і над якою вона працює.

Тільки на полі конститутивної відкритості і може бути зрозуміла людина у всьому розмаїтті своїх проявів. В рамках антропологічного підходу людина не буде елімінована. Але й усі проблеми не будуть зведені до однієї – як людині знайти та реалізувати свою справжню самість. Швидше, у пріоритеті будуть дослідження культурних трансформацій, пошук способів розуміння життя, у тому числі й людського, через дослідження людства як простору трансформативної можливості.

Проблематизація людського буття залишається предметом напружених роздумів багатьох сучасних інтелектуалів. Спостерігається розширення розуміння людини за допомогою введення в трактування її буття проблем, пов'язаних із соціально-історичними та фізіологічними основами її існування. Філософ навчається не абстрагуватися від різноманітності людського, а занурюватися в нього. Провідною характеристикою антропологічної філософії є увага до людського буття у його конкретності.

«Гібридний» характер філософської антропології, що поєднує результати теоретичної та практичної науки про людську природу зумовлений її тісним зв'язком з емпіричною антропологією як заходом одночасно глибоко емпіричний і високо спекулятивний, розтягнутим між насиченим (“thick”) описом того, що є, і що тільки може бути. Антропологічні прозріння забезпечують зв'язок між розділеними філософськими субдисциплінами. Коли висновки метафізики, онтології та трансцендентальної філософії втратили свою переконливість, питання про те, як ми повинні розуміти себе як людські істоти, стало претендентом на центральне місце. Посткласичні версії філософської антропології дозволяють виявити помилкові уявлення про кризу антропології у сучасній філософії. Швидше слід говорити про пошук нових предметних та методологічних ракурсів антропологічної проблематики. Некласична наука значно

розширює наше уявлення реальності з допомогою включення до неї антропологічних чинників: умов пізнання, процесів спостереження, випадковості, складності, цінності, свободи, історії. У межах постнекласичного мислення, сконцентрованого на розгляді конкретного динамічного існування у його становленні та мінливості, створюється сприятлива ситуація для реалізації методологічної функції філософської антропології. Ми також спостерігаємо тенденцію на міждискурсивний синтез антропологічно «розгорнутих» концепцій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Філософська антропологія представлена, з одного боку, як самостійна дисципліна, з другого – як спеціальний фокус чи аспект аналізу. Тим самим було уточнено епістемологічний статус філософської антропології, конкретизовано можливість систематизації її висловлювань та звернення цього компендіуму в метод сучасної практично орієнтованої думки.

Обґрунтовано уявлення про постнекласику як сприятливу основу для реалізації методологічної функції філософської антропології, для інтелектуальних зустрічей антропології та філософії на території сучасного міста. Окреслено специфіку взаємодії філософського та конкретно-наукового дискурсу на матеріалі антропології та розкрито механізм створення цілісного знання про людину. Наведено концептуальний аналіз використання антропологічного підходу в соціогуманітарному знанні, розглянуто його філософську складову. Сучасні постнекласичні підходи створили сприятливу ситуацію реалізації методологічної функції філософської антропології. Методологічна значимість філософських робіт з антропології зростає останнім часом при осмисленні процесів антропологізації знання. Історія духу дозволяє зафіксувати досвід гетерогенності і несистемності, проте аналізувати його, не підганяючи під абстрактні антропологічні моделі, справа філософії – філософської або аналітичної антропології. До завдань останньої входить методологічна рефлексія і експлікація уявлень про людину, які «сповідує» дослідник або філософ.

Для нас безсумнівна важливість і необхідність дослідження питання про можливість загальної антропології, яка займається всебічним дослідженням людини. Від філософа тут потрібно з'єднання історико-філософського аналізу з філософсько-методологічним аналізом науки (в даному випадку наук про людину), і об'єднання останнього з історико-культурним підходом до опису науки. Головна роль філософської антропології полягає у визначенні сфери застосування тієї чи іншої теорії людини, в уточненні уявлень про її широту і специфічність.

Разом з тим, слід пам'ятати, що синтезування знань про людину (яких завжди буде недостатньо)

не є вирішенням проблеми людини філософією. Не можна відмовлятися від розгляду різноманіття форм конституювання самої філософської антропології, аналізу різних способів проблематизації людини, умов запитування про неї.

Література

1. Агамбен Дж. Открытое (Человек и животное) / Пер. Б. Скуратова. М. : РГГУ, 2012. 112 с.
2. Вульф К. Антропология: История, культура, философия / Пер. с нем. Г. Хайдаровой. СПб. : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2007. 269 с.
3. Гелен А. Про систематику антропологии. Проблема человека в западной философии. М. : Прогресс, 1988. С. 151-201.
4. Очерки социальной антропологии. С.-Петербург : ТОО ТК «Петрополис», 1995. 154 с.
5. Уйомов А.И. Системные аспекты философского знания. Одеса : Студія «Негоціант», 2000. 160 с.
6. Харви Г. Секс, еда и незнакомцы. Религия как повседневная жизнь / Пер. К.А. Колкунова. М. : НЛЮ, 2020. 368 с.
7. Cohen Alix (ed.), Kant'S Lectures on Anthropology: a Critical Guide, Cambridge University Press, 2014. 270 pp.
8. Ingold T. The Perception of the Environment. London: Routledge, 2000. 630 pp.
9. Ingold T. Being Alive: Essays on Movement, Knowledge and Description. London : Routledge, 2011. 270 pp.
10. Keil G., Kreft, N. (eds.). Aristotle's Anthropology. Cambridge University Press, 2019. 295 pp.
11. Pandian A. A Possible Anthropology: Methods for Uneasy Times. Duke University Press. Durham and London. 2019. 168 pp.
12. Plessner H. Levels of Organic Life and the Human: An Introduction to Philosophical Anthropology. Fordham University Press. (in English) Millay Hyatt (tr.), 2019. 375 pp.
13. Waldow A., & deSouza N. (eds.). Herder: Philosophy and Anthropology. Oxford University Press, 2017. 266 pp.

Анотація

Петриківська О. С. Філософські основи антропологічного підходу. – Стаття.

У статті наведено концептуальний аналіз використання антропологічного підходу в соціогуманітарному знанні, розглянуто його філософську складову. Виявлення специфіки використання філософсько-антропологічного підходу в сучасних соціогуманітарних студіях сприятиме експертизі епістемологічного статусу філософської антропології як методології практично орієнтованої думки. Філософська антропологія представлена, з одного боку, як самостійна дисципліна, з другого – як спеціальний фокус чи аспект аналізу. Тим самим було уточнено епістемологічний статус філософської антропології, конкретизовано можливість систематизації її висловлювань та звернення цього компендіуму в метод сучасної практично орієнтованої думки.

Проблематизація людського буття залишається предметом напружених роздумів багатьох сучасних інтелектуалів. Спостерігається розширення розуміння людини

за допомогою введення в трактування її буття проблем, пов'язаних із соціально-історичними та фізіологічними основами її існування. Філософ вчиться не абстрагуватися від різноманітності людського, а занурюватись у нього. Провідною характеристикою антропологічної філософії є увага до людського буття у його конкретності.

Обґрунтовано уявлення про постнекласику як сприятливу основу для реалізації методологічної функції філософської антропології, для інтелектуальних зустрічей антропології та філософії на просторах сучасних досліджень.

«Гібридний» характер філософської антропології, що поєднує результати теоретичної та практичної науки про людську природу зумовлений її тісним зв'язком з емпіричною антропологією як заходом одночасно глибоко емпіричний і високо спекулятивний, розтягнутим між насиченим ("thick") описом того, що є, і що тільки може бути. Антропологічні прозріння забезпечують зв'язок між розділеними філософськими субдисциплінами. Коли висновки метафізики, онтології та трансцендентальної філософії втратили свою переконливість, питання про те, як ми повинні розуміти себе як людські істоти, стало претендентом на центральне місце. Посткласичні версії філософської антропології, розглянуті в цій статті, дозволяють виявити помилкові уявлення про кризу антропології у сучасній філософії. Швидше слід говорити про пошук нових предметних та методологічних ракурсів антропологічної проблематики. Некласична наука значно розширює наше уявлення реальності з допомогою включення до неї антропологічних чинників: умов пізнання, процесів спостереження, випадковості, складності, цінності, свободи, історії. У межах постнекласичного мислення, сконцентрованого на розгляді конкретного динамічного існування у його становленні та мінливості, створюється сприятлива ситуація для реалізації методологічної функції філософської антропології. Ми також спостерігаємо тенденцію на міждискурсивний синтез антропологічно «розгорнутих» концепцій.

Для нас безсумнівна важливість і необхідність дослідження питання про можливість загальної антропології, яка займається всебічним дослідженням людини. Від філософа тут потрібно з'єднання історико-філософського аналізу з філософсько-методологічним аналізом

науки (в даному випадку наук про людину), і об'єднання останнього з історико-культурним підходом до опису науки. Головна роль філософської антропології полягає у визначенні сфери застосування тієї чи іншої теорії людини, в уточненні уявлень про її широту і специфічність.

Ключові слова: людина, філософська антропологія, антропологія, антропологічний підхід, метаантропологія, постметафізична філософія, постнекласична наука, практикація.

Summary

Petrykivska O. S. Philosophical foundations of the anthropological approach. – Article.

The article defines the potential and aspects of the philosophical and anthropological approach in modern studies. The theoretical basis is represented by the works of the modern researchers of philosophical anthropology, as well as the studies aimed at finding thinking frameworks alternative to anthropocentrism (new materialism, speculative realism, processes ontology). The scientific novelty of the research involves the review of the epistemological status of philosophical anthropology as the methodology of practically oriented thought. The conceptual analysis of the use of the anthropological approach in socio-humanitarian knowledge is presented, its philosophical component is suggested. There have been reconstructed the philosophical anthropology methodological principles. The key to the further development of the city pragmatic analysis concerning the non-classical approaches in socio-humanitarian knowledge is the philosophical anthropology resource. Philosophical anthropology is presented, on the one hand, as an independent discipline, and on the other, as a special focus or aspect of analysis. Thus the epistemological status of philosophical anthropology is clarified, and the possibility of its statements systematization and transforming the compendium into a method of modern practically oriented thought are defined.

Key words: human, philosophical anthropology, anthropological approach, anthropology, postmetaphysical philosophy, practicalization, post-non-classical science, meta-anthropology.